

Grigore Dinu Moș

ASUMAREA
TRANSCENDENTALĂ
A VINEI

*Eseu
despre transmiterea
păcatului strămoșesc*

PRESA
UNIVERSITARĂ
CLUJEANĂ

Grigore Dinu Moş

ASUMAREA TRANSCENDENTALĂ A VINEI

Eseu despre transmiterea păcatului strămoşesc

Grigore Dinu Moș

**ASUMAREA
TRANSCENDENTALĂ
A VINEI**

*Eseu
despre transmiterea
păcatului strămoșesc*

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

**PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2020**

Referenți științifici:

Pr. conf. univ. dr. CRISTIAN SONEA

Conf. univ. dr. NICOLAE TURCAN

Imagine copertă: ONISM COLTA (© Galeriile Horeb)

ISBN 978-606-37-0712-4

© 2020 autorul volumului. Toate drepturile rezervate.

Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeau, nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./Fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

INTRODUCERE.....	7
Însemnătatea temei și perspectiva de elaborare	7
I. CĂDEREA PROTOPĂRINȚILOR ȘI CONSECINȚELE EI	12
Actul căderii protopărinților. Înțelesul pomului cunoștinței binelui și răului.....	12
Ființa păcatului strămoșesc și urmările lui	22
II. EXEGEZA PĂRINȚILOR RĂSĂRITENI LA ROMANI 5, 12 ȘI IMPLICAȚIILE EI ÎN PROBLEMA TRANSMITERII PĂCATULUI STRĂMOȘESC	30
Cadrul general. Considerații istorice, filologice și hermeneutice.....	30
Exegeza Părinților greci la Romani 5,12 până în secolul XII.....	37
<i>Diodor din Tars. Didim cel Orb.....</i>	<i>37</i>
<i>Sfântul Ioan Gură de Aur</i>	<i>42</i>
<i>Sfântul Chiril al Alexandriei.....</i>	<i>45</i>
<i>Teodor de Mopsuestia și Teodoreț de Cir</i>	<i>52</i>
<i>Ghenadie al Constantinopolului.</i>	
<i>Oecumenius din Tricca. Severus al Antiohiei</i>	<i>64</i>
<i>Sfântul Maxim Mărturisorul.....</i>	<i>71</i>
<i>Sfântul Ioan Damaschin.....</i>	<i>78</i>
<i>Fotie al Constantinopolului.....</i>	<i>81</i>
<i>Teofilact al Bulgariei. Eutimie Zigabenuț.....</i>	<i>87</i>
Concluzii privitoare la exegeza Părinților	91

III. PROBLEMA TRANSMITERII VINEI PĂCATULUI STRĂMOȘESC97

Teorii care admit transmiterea vinei	97
<i>Teoria imputației externe</i>	97
<i>Teorii juridicizante. Teoria reprezentării</i>	98
Teoria delegației	99
Teoria contractuală a transmiterii păcatului strămoșesc	100
<i>Teorii ontologizante</i>	102
Teorii naturaliste	103
Teoria generică a căderii originare	106
Teoria imputației indirecte	113
Teoria unității tainice a neamului omenesc	115
Teorii care neagă transmiterea vinei	120
<i>Teoria mortalității drept cauză a păcatului</i>	123
<i>Teoria imitației</i>	132
Înțelesul duhovnicesc al vinei	136

IV. TEORIA ASUMĂRII TRANSCENDENTALE A VINEI 140

Precizări terminologice. Cadrul conceptual al teoriei	140
Dimensiunea transcendentă a căderii originare	153
Teoria asumării transcendente a vinei	158

CONCLUZII.....169

BIBLIOGRAFIE177

INTRODUCERE

Însemnătatea temei și perspectiva de elaborare

PROBLEMA TRANSMITERII PĂCATULUI ADAMIC ARE O mare însemnătate dogmatică, întrucât universalitatea păcatului strămoșesc și a consecințelor lui e cauza Înrupării Fiului lui Dumnezeu și premisa universalității lucrării Lui mântuitoare. În afară (și înainte) de semnificația ei ultimă, soteriologică, ches-tiunea păcatului strămoșesc are profunde implicații antropo-logice¹, cosmologice și de spiritualitate. De asemenea, ea face parte din temele asupra cărora există de mult un dezacord între Răsăritul și Apusul creștin, dezacord care se manifestă chiar de la nivelul terminologiei celei mai elementare: majoritatea teologilor ortodocși refuză chiar să utilizeze expresia „păcat originar”, tradițională la latini, preferând sintagma, întâlnită în mod obișnuit la Părinții greci, de „păcat strămoșesc” (προ-γονική ἀμαρτία, προπατορική ἀμαρτία).²

Dar transmiterea păcatului strămoșesc, în special a vi-novăției implicate în el, este considerată de teologi un mare mister. Un mister pe care diversele teorii și explicații raționale

¹ W. Zenkovsky susține că antropologia creștină „este zidită pe două idei fundamentale: pe ideea despre chipul lui Dumnezeu și pe ideea despre păcatul ereditar, care prin căderea primilor oameni a pătruns în cea mai lăuntrică esență a omului” (*apud* DUMITRU STĂNILOAE, „Doctrina ortodoxă și catolică despre păcatul strămoșesc”, *Orthodoxia* 1 [1957], p. 3).

² JEAN-CLAUDE LARCHET, *Maxime le Confesseur, médiateur entre l'Orient et l'Occident*, Cerf, Paris, 1998, p. 77.

nu l-au putut elucida. Potrivit lui Andruțos, „rațiunea nu poate demonstra de la sine existența păcatului ereditar, că acesta provine de la protopărinți, și nici nu poate înțelege, din cauza caracterului lui misterios, cum s-a făcut păcatul unuia, păcat al multora.”³ Greutatea principală care face dogma neînțeleasă este absența libertății voinței din păcatul moștenit. Dacă e adevărat că unde există păcat și vină, există și voință liberă, cum ne spune rațiunea, atunci, evident, ne aflăm în fața unei probleme insolubile. Pelagienii și mulți teologi mai noi au negat, din cauza acestor greutăți, păcatul ereditar, cu totul sau în parte, iar Sfinții Părinți ai Bisericii și mulți teologi din trecut și de azi s-au străduit mult să-l facă înțeles.⁴ Dar multe din aceste explicări nu numai că nu pot destrăma vălul misterului, ci mai mult întunecă decât luminează dogma păcatului strămoșesc; de aceea e preferabil, în opinia lui Andruțos, „să primim această învățătură cu credință și să mărturisim că ne aflăm în fața unui mister ce întrece înțelegerea omenească, în fața unui *justum*, dar *occultum*, *Dei iudicium*, cum a spus Sf. Bernard”.⁵ Dar nu ar fi aceasta o abdicare a rațiunii de la chemarea ei de a se răstigni continuu în fața Revelației, adevându-se tot mai mult ei, atât cât este omului cu putință? Nu ne este dat oare să aprofundăm tot mai mult conținutul dogmelor?⁶

³ HRISTU ANDRUȚOS, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, traducere de Dumitru Stăniloae, Tipografia Arhiepiscopiei, Sibiu, 1930, p. 164.

⁴ *Ibidem*, pp. 170-171.

⁵ *Ibidem*, p. 175.

⁶ Desigur, nu prin nimicirea misterului, care va rămâne mereu mai presus de noi. Dar lăsând taina să ne lumineze rațiunea, ea însăși se va pune pe sine în lumină prin rațiunea hristificată și înduhovnicită, în măsura îndumnezeirii acesteia, așa încât tainele dumnezeiești să fie lumină a minții și sens inepuizabil.

Aprofundarea dogmei transiterii universale a păcatului strămoșesc și/sau a consecințelor lui s-a făcut, de regulă, în cadrul conceptual pe care l-au elaborat Sfinții Părinți. Aceștia, folosind în primul rând mărturiile Scripturii și ale Tradiției, și în al doilea rând (și inevitabil) conceptele gândirii epocii lor și specificul limbii grecești (respectiv latine), au căutat să dea o expresie cât mai precisă și mai concentrată Revelației. Biserica a păstrat acest cadru până în zilele noastre, deși sistemul conceptual al gândirii umane a evoluat, s-a rafinat și s-a îmbogățit cu concepte noi, de mare încărcătură semantică. Probabil nu a fost nevoie până acum de lărgirea acestui cadru sau această nevoie nu a fost resimțită suficient. Și e posibil ca nici în viitor să nu fie necesară o asemenea întreprindere de amploare, riscurile ei fiind considerate prea mari în raport cu foloasele ce ar urma. Ar putea crește din nou impactul Revelației asupra gândirii și culturii contemporane, însă în același timp ar exista primejdia diluării și denaturării dogmelor.

Dacă la dogma Treimii nu pare a exista o asemenea nevoie, pe măsură ce ne apropiem de om trecând prin dogmele hrisologice, cerința unei noi conceptualizări crește, după părerea noastră devenind cu adevărat stringentă în problema transiterii păcatului strămoșesc.

Cred că Părintele Stăniloae a ajuns la o aprofundare maximă a tainei transiterii păcatului strămoșesc, în limitele sistemului conceptual patristic.⁷ În finalul considerațiilor sale asupra acestui subiect (asupra cărora ne vom opri într-o altă parte a acestui eseu) el afirmă: „neputând circumscrie în *concepte prea definite și sigure* taina transmisiunii păcatului strămoșesc,

⁷ Accentuez aici că acestea nu sunt limitele gândirii patristice, al cărei spirit animă și astăzi cele mai profunde intuiții teologice, ci sunt limitele filosofiei timpului lor de care au fost nevoiți să se folosească.

aceste considerațiuni nu au altă pretenție decât de a arăta că doctrina patristică, după care păcatul moștenit de fiecare om, stă într-o asumare prin naștere a naturii umane infectate de Adam, e relativ mai acceptabilă decât celelalte și deci mai corespunzătoare realității”.⁸ Stăniloae pare să conștientizeze aici insuficiențele sistemului conceptual uzitat. După el, taina rămâne în „neputința de a lămuri cum prin afirmarea inițială inconștientă a noului ipostas în existență, el își asumă totuși o răspundere”.⁹ Iată că încă o dată gândirea teologică se lovește de aceeași piatră de poticnire: misterul transmiterii răspunderii și vinei.

Din acest impas nu putem ieși decât pe două căi: ori negăm mai mult sau mai puțin direct, mai mult sau mai puțin nuanțat, transmiterea vinei lui Adam urmașilor săi și accentuăm elementul ontologic al păcatului (moștenirea stării păcătoase și a dispoziției spre rău, precum și a stricăciunii și mortalității), rămânând astfel la limită pe linia gândirii patristice, dar asumând se pare incomplet mărturiile biblice¹⁰, ori ne folosim de concepte noi în încercarea de a da o expresie mai deplină, mai profundă adevărilor revelate. Prima posibilitate va fi cercetată în Capitolul II, unde vom expune, în viziunea unor teologi

⁸ DUMITRU STĂNILOAE, „Doctrina ortodoxă și catolică despre păcatul strămoșesc”, p. 34.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Că negarea într-o măsură mai mică sau mai mare a vinei moștenite nu e, în chip sigur, o încălcare a învățaturii ortodoxe, o mărturisește indirect chiar și conservatorul Andrusos, vorbind despre teoria imputării indirecte pe care o consideră „singura admisă în teologia Bisericii Răsăritene”, dar care, „nu luminează problema vinei legate de păcatul strămoșesc”, ci dimpotrivă, „dezvoltată consecvent, în loc să justifice vina moștenită, duce mai degrabă la negarea ei” (HRISTU ANDROUTSOS, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, p. 170).

mai noi, exegeza patristică la Romani 5, 12, textul biblic fundamental pentru subiectul în discuție. Cea de-a doua posibilitate va fi explorată în finalul lucrării, unde în încercarea de a lumina misterul, vom folosi idei ale filosofiei moderne și ale fenomenologiei contemporane de nuanță creștină, structurate în jurul conceptului fundamental de „transcendental”. Noua „teorie transcendențială” a transmiterii păcatului strămoșesc se va putea constitui și ca o punte unificatoare a gândirii teologice răsăritene și apusene pe această temă. Desigur aceste demersuri vor avea ca premise, o circumscriere a elementelor păcatului adamic, în Capitolul I, și o prezentare a diverselor teorii existente deja cu privire la transmiterea păcatului strămoșesc, în Capitolul III. Prin urmare, pe un bun fundament biblic și patristic, expus în primele capitole, vom încerca să evidențiem în ultimul capitol o nouă teorie a transmiterii păcatului strămoșesc, folosind unele concepte specifice gândirii filosofice contemporane.

Scris alert, într-un stil impecabil, uzitând de o argumentație niciodată scăpată de sub control, eseul părintelui Grigore Dinu Moș asupra transiterii păcatului strămoșesc ajunge să propună o soluție acolo unde discuțiile păreau suspendate în de nepătruns. *Asumarea transcendentală a vinei* reprezintă un răspuns original și profund, de o calitate speculativă rar întâlnită, care dovedește că teologia ortodoxă știe încă să preia, cu discernământ și conștiință dogmatică deplină, concepte pe care filosofia contemporană, în speță fenomenologia de turnură teologică, le pune la dispoziție. Cu rădăcini în teologia părintelui Dumitru Stăniloae și cu orizont conceptual venind dinspre gândirea lui Michel Henry, avem aici probabil una dintre cele mai fecunde și spectaculoase folosiri teologice ortodoxe a fenomenologiei franceze contemporane, fapt care merită întreaga admirație.

NICOLAE TURCAN